

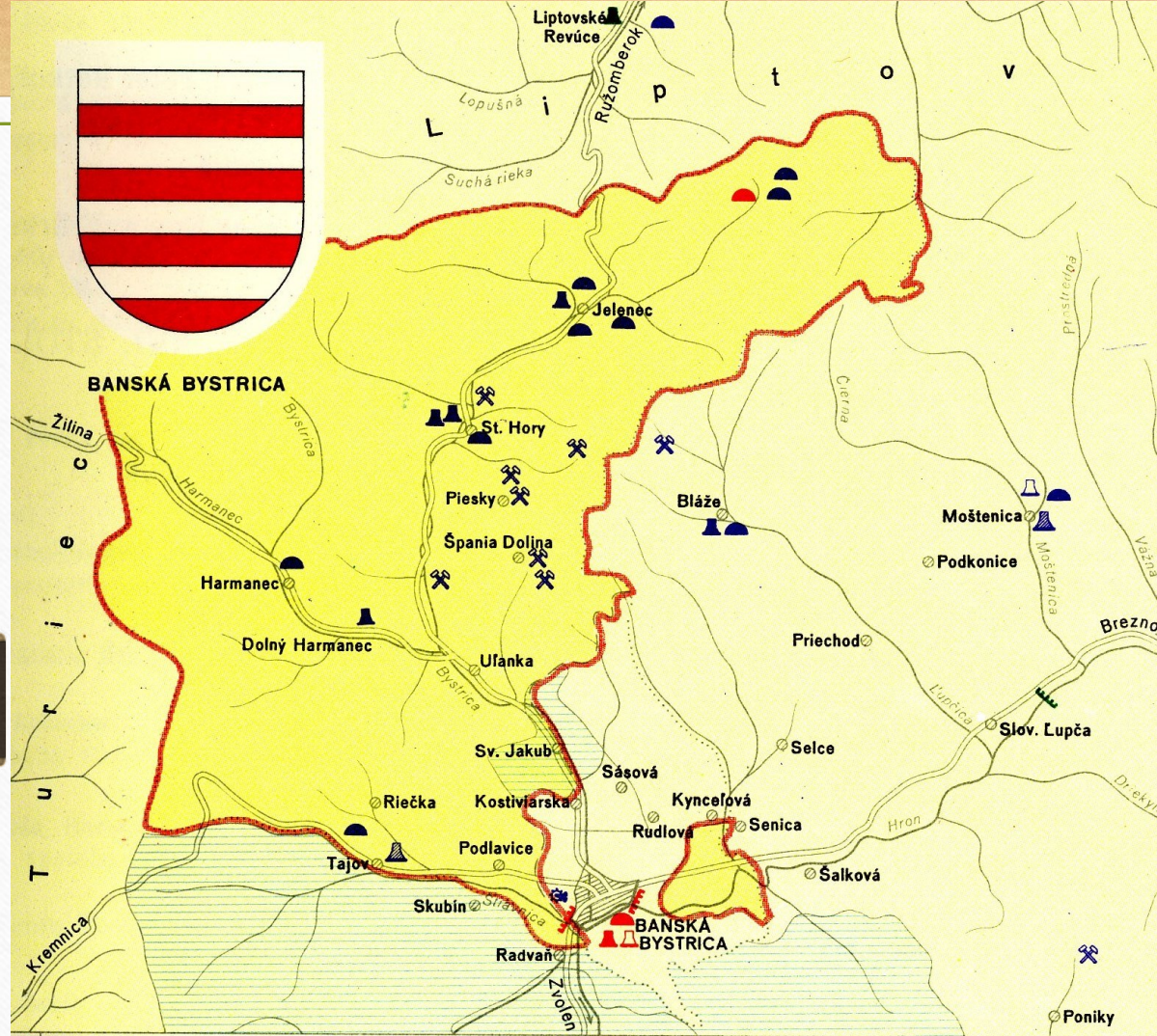
Zápas o využitie lesov na území mesta Banská Bystrica

Oto Tomeček

Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

Historik **Igor Graus** sa zaoberal otázkou zápasov mesta Banská Bystrica s vedením mediarskeho podniku (v tom čase v držbe turzovsko-fuggerovskej spoločnosti) v období stredoveku a na začiatku novoveku

1. Zápas o banskobystrické mestské výsady na začiatku 16. storočia. In: *Historický časopis*, roč. 42, 1994, č. 1, s. 3-20.
2. Špitál svätej Alžbety ako predmet zápasu Banskej Bystrice s turzovsko-fuggerovským mediarskym podnikom v prvej polovici 16. storočia. In: *Historický časopis*, roč. 46, 1998, č. 4, s. 557-578.
3. Zápas Banskej Bystrice s vedením turzovsko-fuggerovského mediarskeho podniku o správu bratstva Božieho tela. In: *Historický časopis*, roč. 47, 1999, č. 2, s. 173-186.
4. Zápas Banskej Bystrice s turzovsko-fuggerovským mediarskym podnikom o banské a troškové odvaly. In: *Historický časopis*, roč. 53, 2005, č. 2, s. 243-254.

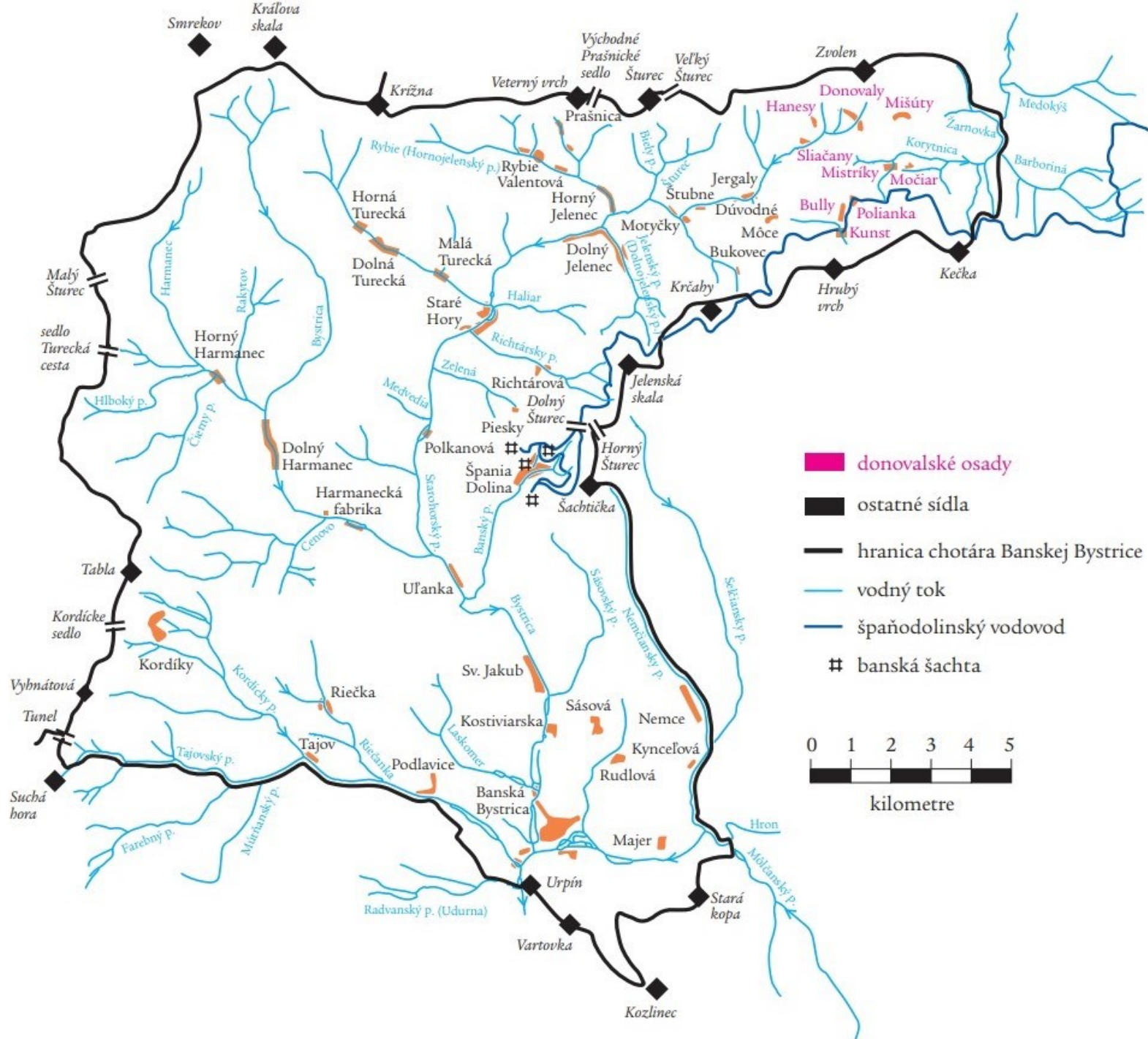

Urputný zápas zvádžalo mesto aj o lesy ležiace na ich výsadnom území. Začiatok tohto sporu súvisí s privilegiom Vladislava II. z roku 1496, ktorým umožnil postaviť Turzovcom hutu na území mesta a užívať ich bez akejkoľvek prekážky.

Na spory s turzovsko-fuggerovskou mediarskou spoločnosťou ohľadom ťažby dreva upozorňuje žiadosť mesta o vydanie nových výsad, medzi inými aj na právo slobodnej ťažby dreva na vlastnom území.

Rekonštrukcia chotáru mesta s vyznačením územia využívaného turzovsko-fuggerovskou spoločnosťou na mape Petra Ratkoša a Jozefa Vlachoviča

Zdroj: Atlas Československých dějin, 1965

Na území mestského teritória, ktorého rozloha sa od stredoveku zásadnejšie nezmenila, pokračoval zápas o lesy aj po odchode Turzovcov (1525) a Fuggerovcov (1546) z prostredia banskobystrického baníctva.

Chotár Banskej Bystrice, stav v polovici 19. storočia, autor: Oto Tomeček

Dĺžka hranice: cca 80 km
Rozloha: cca 220 km²

V druhej polovici 16. storočia začal (pokračoval) zápas mesta
o zužitkovanie jeho lesného bohatstva.

Sporné strany:

mesto Banská Bystrica X Banská komora v Banskej Bystrici

Sporné územie:

historický chotár mesta vymedzený prvýkrát v roku 1255

Dĺžka trvania sporu:

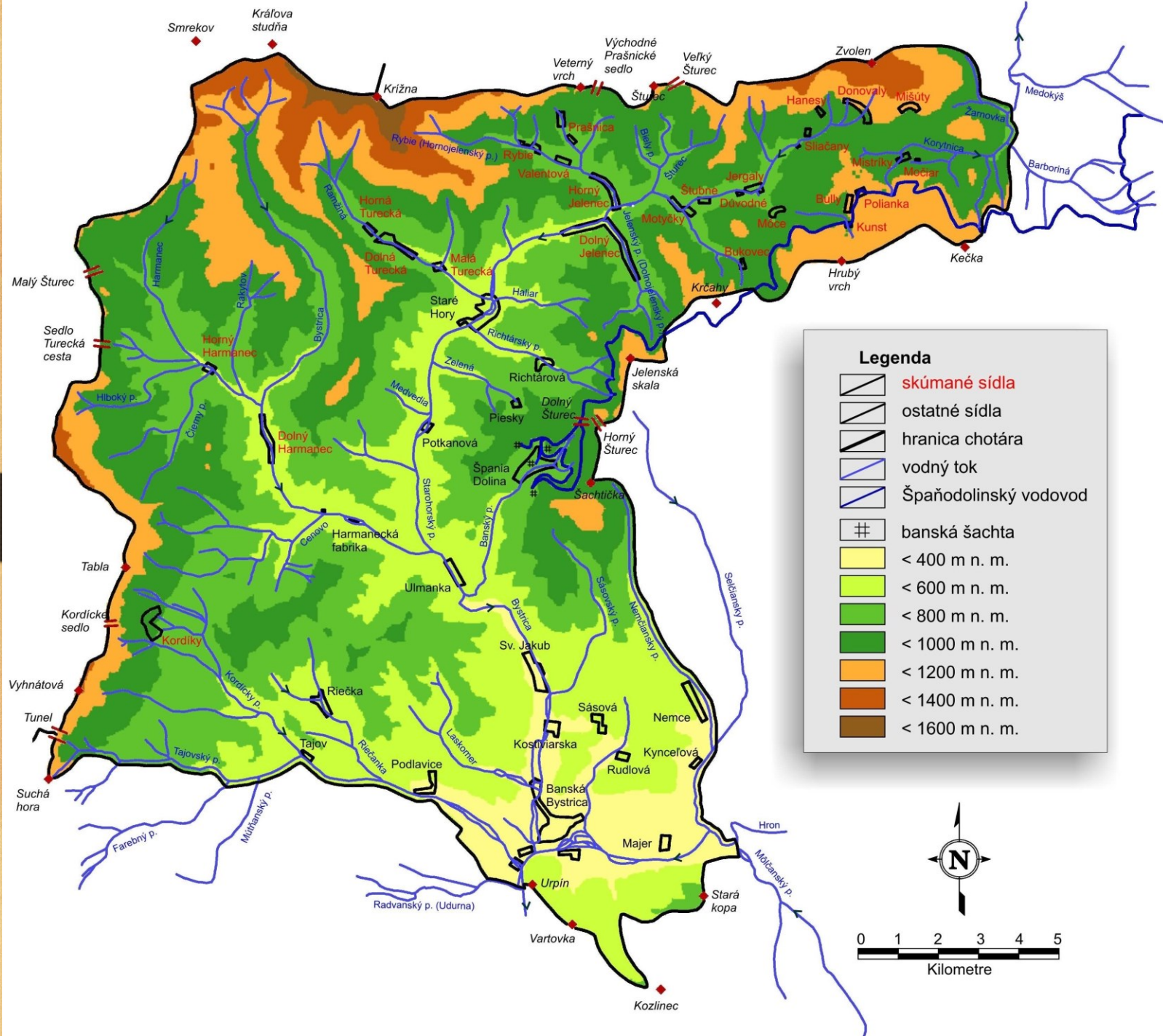
druhá polovica 16. storočia (1565, 1573) – druhá polovica 19. storočia (1872)

Ukončenie sporu:

kompromisným súdnym procesom konaným v rokoch 1835 – 1864 (resp. 1872)

Priebeh a prejavy sporu:

- lesy v okolí mesta boli rezervované pre účely baníctva a hutníctva. Tento stav zavádzal Maximiliánov lesný poriadok (1565) a potvrdzoval Maximiliánov banský poriadok (1573)
- mesto, aby mohlo uspokojovať svoje záujmy, muselo žiadať o povolenie ťažiť drevo úradníkov banskej komory
- mesto je nútené kupovať a prenajímať lesy v okolí od miestnych zemanov už od 2. pol. 16. storočia
- najneskôr od začiatku 18. storočia smerovala komorská správa mešťanov pre uspokojenie potrieb na právo ťažby dreva na území vlastného chotára len do harmaneckej oblasti
- od polovice 18. storočia si môže mesto a mešťania kupovať drevo z tejto oblasti len za trhové ceny, zľavy im poskytuje komora len v prípade, že si drevo vytážia sami
- mesto sa na daný stav permanentne sťažuje úradníkom komory, ale aj rôznym nadriadeným úradom a inštitúciám

Výšková členitosť územia
banskobystrického chotára a
charakteristika druhovej
skladby tunajších lesov

Potenciálna lesná vegetácia:

- okolo Hrona – lužný les
- do 500 m n. m. – dubiny
- 500 – 800 m n. m. – bučiny
- 500 – 1000 m n. m. – zmiešaný les
- nad 1000 m n. m. – ihličnatý les
- najvyššie polohy Veľkej Fatry – kosodrevina

Buk bol dominantnou drevinou, v nižších nadmorských výškach rástol s prímесou **dubín** a vo vyšších výškach s prímесou **jedle**. V najvyšších oblastiach chotára boli rozšírené aj **smrečiny**.

Využitie miestnych drevín v minulosti:

buk – výroba drevného uhlia, výstavba zrubových domov

jedľa – stavba zrubových domov, banské výdrevy, stavba plťí a mostov v novoveku, šindel'

dub – stavba mostov a drevených fortifikácií (stredovek), výdrevy v baniach

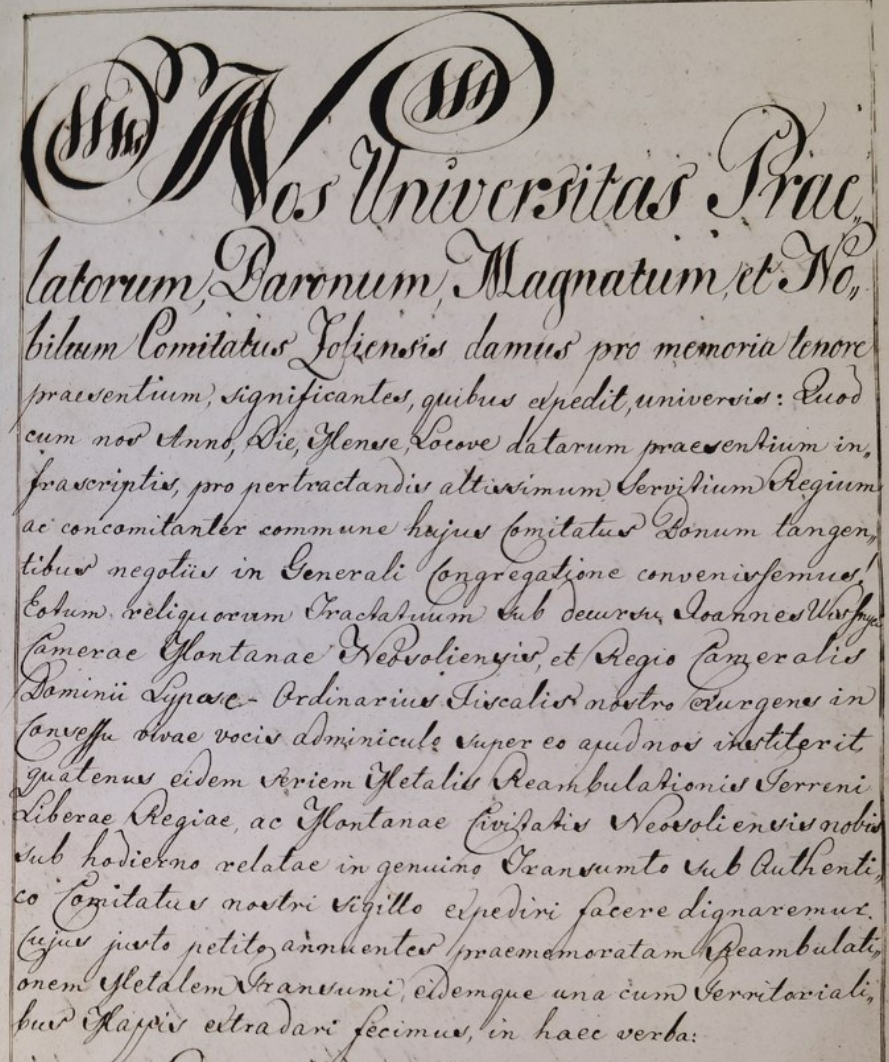
smrek – stavba zrubových domov, šindel'

borovica – drevené rúry a vodovodné potrubia

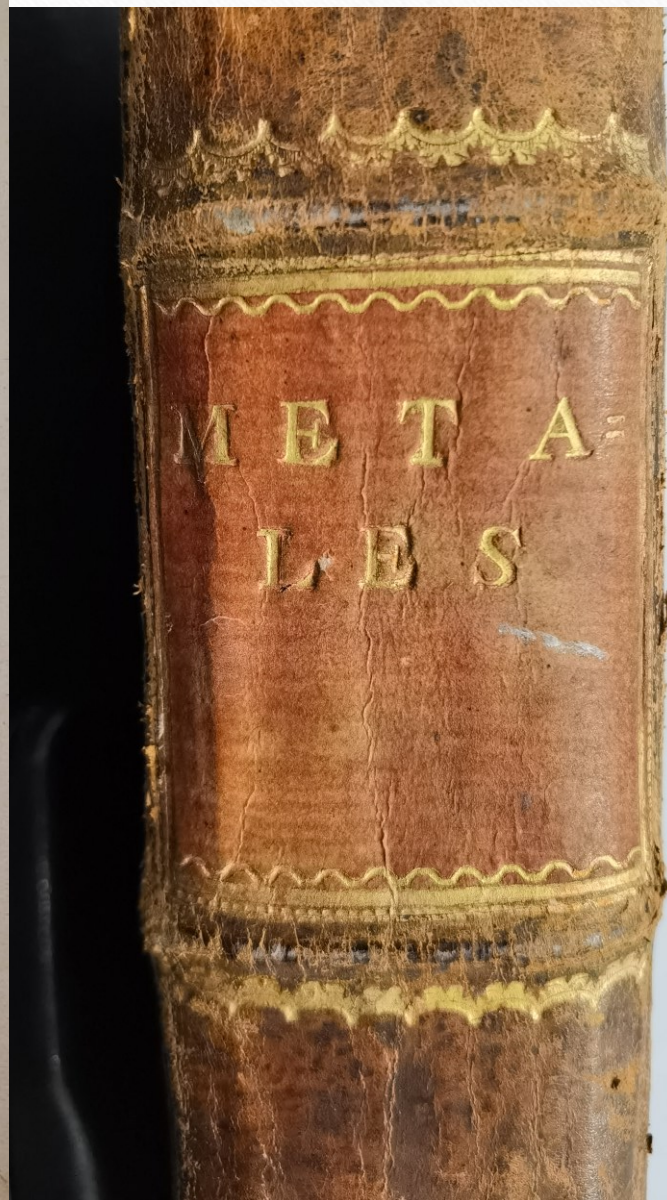
smrekovec – vodovodné potrubia

lipa – rezbárske práce

 Nos Universitas Prae-
 latorum, Baronum, Magnatum, et No-
 bilium Comitatus Solensis damus pro memoria tenore
 praesentium, significantes, quibus expedit, universis: Quod
 cum nos Anno, Die, Mense, Locove datarum praesentium in,
 praescriptis, pro pertractandis altissimum Servitium Regium
 ac concomitanter commune hujus Comitatus Bonum tangen-
 tibus negotiis in Generali Congregatione convenissemus,
 Eorum, reliquorum Tractatum sub decessu, Joanne Ulff-
 camerae Montanae Neosoliensis, et Regis Cameralis
 Domini Lynae Ordinarius Fiscalis nostro surgens in
 conspectu obae vocis adminicula super eo apud nos instituerit
 quatenus eidem Seriem Metalis Reambulationis Terreni
 Liberae Regiae, ac Montanae Civitatis Neosoliensis nobis
 sub hodierno relatae in genuino Transumpto sub Authenti-
 co Comitatus nostri sigillo expediri facere dignaremur.
 Cujus facto petito, annuente praememorata Reambula-
 tionem Metalem Transumpti, eidemque una cum Servitiorali,
 bus Mapis extradari fecimus, in haec verba:

Subscripti mediante gratiosa Aulicae Universitatis
 etc. etc. 1820 ad hunc Protocolli etc. per lata Determinatio,
 ne hoc Reambulationis Metarum, totius Liberae Regiae,
 ac Montanae Civitatis Neosoliensis Terreni omni hujus
 millione referimus:

Na súdny proces s komorou
 sa mesto starostlivo
 pripravuje. V roku 1820
 uskutočňuje reambuláciu
 mestských hraníc a pri tejto
 príležitosti vypracúva
 rozsiahly reambulačný
 protokol.

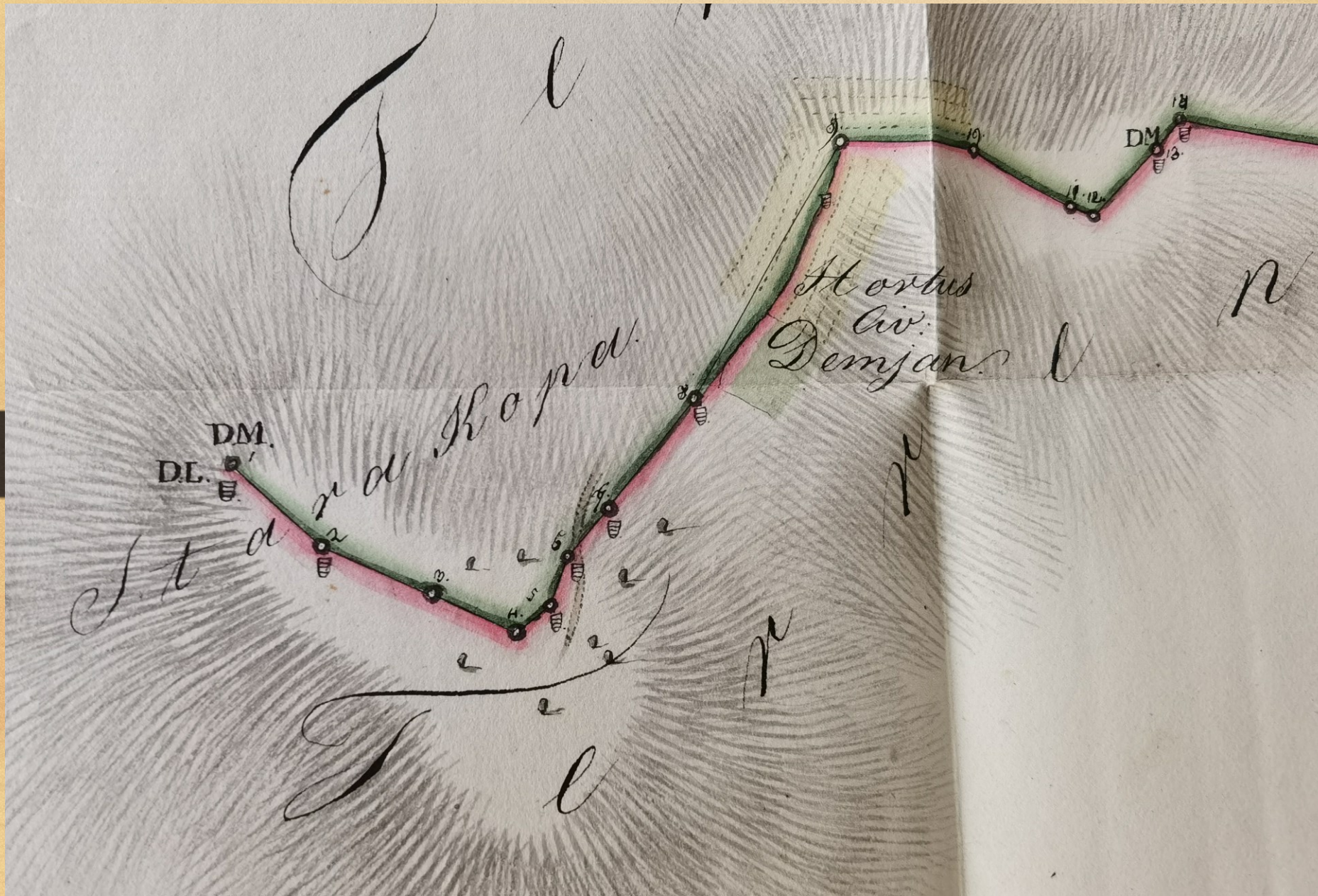
*Metalis Reambulatio inter Terrenum
 L: R: ac Mont: Civitatis Neosoliensis
 et Omnia ejus vicina Territoria Anno
 1820 peracta*

- reambulačný protokol
- veľkosť: 41 x 26 cm
- rozsah: 254 strán
- 7 máp

Numerus Ducibus		Directio Reus magnetis in Gra- dibus	Distantia proxime praecedentis in Gra- dibus	Numerus variabilis metalli in Gra- dibus
	ascendendo posuimus fu- mulum " " " " "	240	32	247
24.	Versus apertius ab hinc se atolens Jugum montis ascendendo transgressi su- mus cum 22 ^a Orgia lapidem e terra prominentem cui culum fixatus innotum est, cum fine Ducibus autem ad locum deveniendo fumum Metallum erigi cura- vimus.	262	34	23
25.	Unde porro Directione versus Aquilonem quam po- tissimum limites descendens ter habent servata per Jugum montis descendens do posuimus fumulum	280	36	26
26.	A quo per 12 ^o leniter descen- dendo post vero ascendens do in 22 ^a Orgia primum in 32 ^a vero aliud a his mixtus solum cui insigni fixatus innotum curavimus praetergressi sumus solum fumulum autem Meta- lem posuimus.	298	38	27
27.	Tortuoso ab hinc solum salli- et mox descendendo mox ascendendo progredientes pro- venimus.			

Numerus Ducibus		Directio Reus magnetis in Gra- dibus	Distantia proxime praecedentis in Gra- dibus	Numerus variabilis metalli in Gra- dibus
	pervenimus cum fine Ducibus ad solum e terra prominens a quo praecipua dextrorsum et sinistrorum descendunt innotum summitate fumulum Metallum erigi curavimus.	311	38	28
28.	Ab hinc ultro per angustum prominent solum progredi- endo in plaga Galamiana hinc posuimus fumulum Metallum.	332	36	29
	Et ad vesperam tendente die ab ulteriori operatione cessavimus.			
	Sequenti die utpote 17 ^o Augusti in ultimo priori die posuimus fumulo consistenti.			
29.	Porro versus Aquilonem tortuoso solum intra solum procedendo post 17 ^o in solum a sinistra parte e terra pro- minente litteram M Mosopotam. his Terreni Limitem designans tem incidi, confecto vero Ducibus fumulum Metallum erigi curavimus.	345	34	30
30.	A quo ultro Jugum montis sequendo pervenimus ad solum maioris molis e terra pro- minens versus Terrenum Mosopotam praeraptum in cuius latere terra et cepite tecto			

Reambulačný protokol
obsahuje detailný
slovný popis
mestských hraníc s
číslovaním
jednotlivých
hraničných úsekov, ako
aj uvedením
vzdialeností a uhlov
medzi jednotlivými
hraničnými bodmi.

Na pripojených
mapách boli
označené všetky
hraničné medzníky
aj s príslušnými
hraničnými znakmi.

Počas reambulácie kamenári obnovovali staré a tesali nové hraničné znaky mesta

Kým došlo k vyneseniu rozsudku tzv. kompromisným súdom zásadne sa zmenila politická, spoločenská aj ekonomická situácia v krajine a regióne.

- banskobystrické baníctvo sa ocitlo v hlbokkej kríze
- Banská komora v Banskej Bystrici definitívne zanikla
- po zrušení poddanských vzťahov sa začali na území historického teritória mesta vyčleňovať obecné katastre tu ležiacich dedín

Po vynesení rozsudku zostali všetky lesy na území mesta vo vlastníctve mesta, avšak pod dohľadom štátu. Krátko po rozsudku boli tunajšie lesy napokon rozdelené, pričom mestu zostali lesy v harmaneckej oblasti a na druhej strane rieky Hron v oblasti Bystrickej vrchoviny v celkovej rozlohe cca 73 km².

Toto územie je zároveň základom lesných majetkov patriacich mestu Banská Bystrica aj v súčasnosti.

Lesy mesta na konci 19. storočia (vľavo)

Lesy mesta Banská Bystrica v súčasnosti (vpravo)

ĎAKUJEM ZA POZORNOSŤ

Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia projektu APVV-19-0456 Inovatívne sprístupnenie písomného dedičstva Slovenska prostredníctvom systému automatickej transkripcie historických rukopisov